

Vergaderjaar 2000–2001

26 834

Socialeverzekeringspositie van grensarbeiders**Nr. 5****VERSLAG VAN EEN ALGEMEEN OVERLEG**

Vastgesteld 15 februari 2001

De vaste commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid¹ en de vaste commissie voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport² hebben op 1 februari 2001 overleg gevoerd met staatssecretaris Hoogervorst van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, staatssecretaris Bos van Financiën en minister Borst-Eilers van Volksgezondheid, Welzijn en Sport over **de socialeverzekerings- en fiscale positie van grensarbeiders (26 834, nrs. 1–3)**. Van dit overleg brengen de commissies bijgaand beknopt verslag uit.

Vragen en opmerkingen uit de commissies

De heer **Kuijper** (PvdA) wijst erop dat op fiscaal gebied de positie van de grensarbeiders beduidend is verbeterd. Op het terrein van de sociale zekerheid valt er echter nog heel wat te wensen. Wordt er voortgang geboekt door de commissie-Linschoten, die adviseert over de socialezekerheidspositie van de grensarbeiders? Zijn de geluiden juist dat het ministerie van SZW vaak op de rem trapt? Moet de toenemende internationalisering voor het ministerie niet aanleiding zijn om een wat opener houding aan te nemen ten opzichte van de problemen van de grensarbeiders?

Op grond van een arrest van de Hoge Raad is uitsluiting van de AOW-verzekering in strijd met het gelijkheidsbeginsel, dat formeel in 1980 in werking is getreden. Dit betekent dat vanaf 1 januari 1980 alle vrouwen van Nederlandse grensarbeiders voor de AOW-verzekering in aanmerking komen op grond van het ingezetenschap. Vrouwen die zelf geen beroepswerkzaamheden hebben uitgeoefend en die getrouwd zijn met een grensarbeider, hebben echter nog steeds een AOW-gat over de periode 1957–1980. Het zou gaan om 15 000 vrouwen. Wat zijn de belemmeringen om dit probleem voor deze beperkte groep vrouwen op te lossen? Wat zijn de budgettaire effecten van oplossing van het probleem?

Plv. leden: Lambrechts (D66), Rehwinkel (PvdA), Apostolou (PvdA), Örgü (VVD), Van Gent (GroenLinks), Van de Camp (CDA), Noorman-den Uyl (PvdA), Weekers (VVD), Ravestein (D66), Schutte (RPF/GPV), Schimmel (D66), Terpstra (VVD), Udo (VVD), Visser-van

Doorn (CDA), Belinfante (PvdA), Harrewijn (GroenLinks), Ross-van Dorp (CDA), Th.A.M. Meijer (CDA), Duijkers (PvdA), Smits (PvdA), Marijnissen (SP), O.P.G. Vos (VVD), Hamer (PvdA), Cherribi (VVD), Eurlings (CDA).

¹ Samenstelling:

Leden: Terpstra (VVD), voorzitter, Biesheuvel (CDA), Schimmel (D66), Noorman-den Uyl (PvdA), ondervoorzitter, Kamp (VVD), Essers (VVD), Van Dijke (RPF/GPV), Bakker (D66), Visser-van Doorn (CDA), De Wit (SP), Van der Knaap (CDA), Harrewijn (GroenLinks), Balkenende (CDA), Van Gent (GroenLinks), Smits (PvdA), Verburg (CDA), Bussemaker (PvdA), Spoelman (PvdA), Örgü (VVD), Van der Staaij (SGP), Santi (PvdA), Wilders (VVD), Snijder-Hazelhoff (VVD), Depla (PvdA), Bolhuis (PvdA). Plv. leden: E. Meijer (VVD), Van Ardenne-van der Hoeven (CDA), Giskes (D66), Kortram (PvdA), Blok (VVD), Van Blerck-Woerdman (VVD), Van Middelkoop (RPF/GPV), Van Vliet (D66), Stroeken (CDA), Marijnissen (SP), Eisses-Timmerman (CDA), Vendrik (GroenLinks), Mosterd (CDA), Rosenmöller (GroenLinks), Schoenmakers (PvdA), Dankers (CDA), Wagenaar (PvdA), Middel (PvdA), Weekers (VVD), Van Walsem (D66), Oudkerk (PvdA), De Vries (VVD), Klein Molekamp (VVD), Van der Hoek (PvdA), Hamer (PvdA).

² Samenstelling:

Leden: Van der Vlies (SGP), Swildens-Rozendaal (PvdA), ondervoorzitter, Middel (PvdA), Essers (VVD), voorzitter, Oedayraj Singh Varma (GroenLinks), Dankers (CDA), Oudkerk (PvdA), Rijpstra (VVD), Bakker (D66), Rouvoet (RPF/GPV), Van Vliet (D66), Van Blerck-Woerdman (VVD), Passtoors (VVD), Eisses-Timmerman (CDA), Gortzak (PvdA), Hermann (GroenLinks), Buijs (CDA), Atsma (CDA), Arib (PvdA), Spoelman (PvdA), Kant (SP), E. Meijer (VVD), Van der Hoek (PvdA), Blok (VVD), Mosterd (CDA).

Duitsers die in Nederland werken en een eigen woning in Duitsland hebben, en Nederlanders die in België wonen en in Nederland werken, kunnen de hypotheekrente in Nederland aftrekken. Waarom kunnen Nederlandse arbeiders die in Duitsland of België werken, hun hypotheekrente niet in Nederland aftrekken? Er is weliswaar een stallingsregeling, maar mensen die ook in de toekomst geen Nederlands inkomen verwerven, komen niet in aanmerking voor die regeling. Is er niet sprake van ongelijke behandeling van deze grensarbeiders in vergelijking met andere grensarbeiders? Iedereen heeft het recht om in gelijke gevallen gelijk behandeld te worden. Moet op dit punt geen reparatie plaatsvinden?

Vanaf 1 januari 2001 is er een probleem ontstaan bij ambtenaren en onderwijsgevenden die als grensarbeider in Nederland werken, maar in België of Duitsland wonen. Vanaf 1 januari heeft een ambtenaar die werkloos wordt, geen recht meer op het Nederlandse wachtgeld plus de bovenwettelijke aanvulling, maar valt de ambtenaar conform de coördinatieverordening van EU onder de normale werkloosheidsregelingen. De ambtenaar wordt dan dus uitbetaald overeenkomstig de regelgeving van het woonland. De regelingen in België en Duitsland zijn echter veel slechter dan de huidige regeling in Nederland. Voor mensen die nu gebruik maken van een wachtgeldregeling, is een goede overgangsregeling gemaakt, waarin zij hun rechten tot 2003 behouden. Een probleem is er wel als grensarbeiders die in België of Duitsland wonen en in Nederland als ambtenaar of onderwijsgevende werken, werkloos worden. Zij hebben jarenlang premies betaald voor de Nederlandse Werkloosheidswet, maar verliezen nu hun recht op een Nederlandse werkloosheidsuitkering. Zij zullen deze verandering als zeer onrechtvaardig ervaren. Dezelfde onrechtvaardigheid doet zich voor bij Nederlanders die als ambtenaar of onderwijsgevende in Nederland werken en na 1 januari 2001 naar België of Duitsland verhuizen. Deze groepen grensarbeiders hebben bovendien te maken met het gegeven dat zij bij werkloosheid geen gebruik meer mogen maken van de Nederlandse zorgvoorzieningen. Bij herintreding worden zij in Nederland niet meer toegelaten tot een particuliere ziektekostenverzekering. Voorts hebben deze grensarbeiders nu de mogelijkheid om hun hypotheekrente af te trekken van de belasting, maar als zij geen Nederlands wachtgeld meer ontvangen, vervalt die mogelijkheid. Is het mogelijk deze groepen grensarbeiders tegemoet te komen met een overgangsregeling, waarbij zij bij werkloosheid gedurende twee jaar nog gebruik kunnen maken van de oude regeling?

De heer **Wilders** (VVD) onderstreept het belang van grensarbeid, niet alleen om Nederlandse inactieven aan het werk te helpen, maar ook omdat Duitsers en Belgen kunnen helpen de nood op de Nederlandse arbeidsmarkt te lenigen.

Hij is zeer benieuwd naar de bevindingen van de commissie-Linschoten.

Kan die commissie niet eerder dan eind 2001 haar rapport uitbrengen?

De heer Wilders steunt de opvatting van de regering dat ten aanzien van de grensarbeid tegenover ieder voordeel een nadeel voor een ander staat.

Hij streeft naar een betere coördinatie, maar niet naar harmonisatie. Met dat uitgangspunt zullen er altijd verschillen in wetgeving bestaan en zal er nooit een oplossing te vinden zijn die iedereen tevredenstelt.

Voorlichting over fiscale zaken, sociale zaken en wettelijke ziektekosten moet voor grensarbeiders geïntegreerd plaatsvinden. De heer Wilders pleit ervoor het fiscale steunpunt uit te breiden met informatie over socialezekerheidsaspecten en de wettelijke ziektekostenverzekeringen, dus om één loket in te stellen. Dan kan de overheid niet achteraf miscommunicatie of desinformatie worden verweten.

Ingezetenen met een buitenlandse uitkering kunnen in aanmerking komen voor vrijstelling van de verzekeringsplicht volksverzekeringen, indien de buitenlandse uitkering duurzaam is en overeenkomt met 70% van het

wettelijk brutominimumloon. De heer Wilders doet niets af aan deze regeling, maar vraagt wel de buitenlandse netto-uitkering eerst te brutoeren, voordat de uitkering wordt getoetst aan de 70%.

Er moet een oplossing worden gevonden voor de korting op de AOW-toeslag bij partners van grensarbeiders, voor de jaren tussen 1957 en 1980. Over hoeveel mensen gaat het hierbij? Welk bedrag is er gemoeid met een oplossing?

De heer **Weekers** (VVD) is van oordeel dat discoördinatie, onwetendheid en onzekerheid de oorzaken zijn van alle knelpunten. Waar mogelijk moet de discoördinatie worden opgeheven, moet er een goede en integrale voorlichting komen en moet er standaard een grenseffectrapportage of grenslandtoets worden uitgevoerd bij de totstandkoming en wijziging van wet- en regelgeving.

In het nieuwe belastingverdrag met België, dat is aangekondigd, wordt de discoördinatie tussen sociale zekerheid en fiscaliteit opgeheven. De keuze voor het werklandbeginsel heeft heel wat stof doen opwaaien, met name in Zeeland. Was het, gelet op het Europese recht, überhaupt wel mogelijk om voor zowel de sociale zekerheid als de fiscaliteit te kiezen voor het woonlandbeginsel? Wanneer kan de Kamer de goedkeuringswet, met conceptcompensatieregelingen, tegemoet zien? De sociale zekerheid en de fiscaliteit moeten volgens hetzelfde principe worden geregeld, zodat betrokkenen weten waar zij aan toe zijn.

Bij detachering geldt het woonlandbeginsel. Dit geeft een keuzemogelijkheid aan degenen die sociaal verzekerd willen blijven in hun woonland. Na 183 dagen moet men echter belasting gaan betalen in het werkland. Vanaf dat moment is er sprake van discoördinatie tussen sociale zekerheid en fiscaliteit. De staatssecretaris schrijft dat een oplossing voor het probleem gevonden kan worden door in de belastingverdragen de toewijzingsregels van de Europese verordening 1408/71 bepalend te laten zijn voor de toedeling van de heffingsbevoegdheid. Wil de staatssecretaris van Financiën zich sterk maken voor een dergelijke regeling met België en Duitsland? Op die manier kan voor degenen die dat willen, de optie van het woonlandbeginsel open blijven.

Bij de belastingherziening 2001 zijn enkele knelpunten voor grensarbeiders weggenomen. Via de Veegwet zijn ook de aanvankelijk nog resterende negatieve inkomenseffecten voor alleenverdieners weggenomen. In tegenstelling tot 2000 worden in 2001 wel premies volksverzekering geheven over het wereldinkomen, ook als men niet kiest voor fiscale behandeling als inwoner van Nederland. Waarom moet een niet-ingezetene ineens premies volksverzekering betalen over inkomen dat niet afkomstig is uit Nederland? Is dat niet strijdig met het vrije verkeer van werknemers? Waarom is de premieheffing niet beperkt tot inkomen uit arbeid in Nederland? En waarom is er bij de invoering van het nieuwe belastingstelsel niet of in een veel te laat stadium een grenslandtoets uitgevoerd? De ontstane onrust had voorkomen kunnen worden. Wil het kabinet in het vervolg direct een grenslandtoets uitvoeren? Effecten hoeven niet per definitie tot aanpassing te leiden, maar wel kan dan worden voorkomen dat fiscale of andere wetgeving onvoorziene of onbedoelde effecten heeft voor grensarbeiders.

De vrijwillige AWBZ is er inmiddels. Voor de inkomende grensarbeiders boven de loongrens wordt de standaardpakketpolis opengesteld. Wanneer zal dat gebeuren? Waarom kon dat niet een jaar geleden? Waarom is niet gekozen voor de optie de WTZ te karakteriseren als wettelijke sociale verzekering, teneinde deze onder verordening 1408/71 te brengen? Hoe staat het met de mogelijkheid om zorg over de grens in te kopen?

De heer **Stroeken** (CDA) constateert dat de regering serieus aandacht besteedt aan de problemen van de grensarbeiders, hoewel niet iedereen tevreden gesteld kan worden. Uitgangspunt moet zijn dat een redelijke

oplossing wordt gevonden voor redelijke verlangens. Enige mate van ongelijkheid binnen het subsidiariteitsprincipe is onvermijdelijk. Het gaat om een groot aantal grensarbeiders, dat in de toekomst alleen maar zal toenemen. Er moet recht worden gedaan aan het vrije verkeer van werknemers. Wellicht biedt het rapport van de commissie-Linschoten een aantal zinvolle oplossingen.

Het mag niet zo zijn dat mensen die in de periode 1957–1980 thuisbleven voor de kinderen, 2% worden gekort op de AOW. Een generaal pardon is op zijn plaats voor deze beperkte groep van 15 000 mensen.

De grensarbeiders moeten bij één loket, met één telefoonnummer, terechtkunnen voor zaken over sociale zekerheid, fiscaliteit en zorg. De technische mogelijkheden zijn zodanig dat doorverbinding naar specialisten mogelijk is.

Bij nieuwe regelgeving moet worden nagedacht over het effect ervan op de grensarbeid. Een grensarbeidstoets lijkt dan ook op zijn plaats.

Wat de dubbele premiebetaling volksverzekeringen betreft vindt het kabinet terecht dat er terughoudend moet worden opgetreden met vrijstellingen. In de regeling gaat het over een wettelijke regeling om bepaalde premieheffing te voorkomen. Toch zijn er grensgevallen, zoals de prepensioenen van Lufthansa. In die gevallen staat de staat garant voor hetzelfde als wettelijk geregeld wordt. Is het kabinet bereid in dergelijke gevallen soepel met de mogelijkheden om te gaan?

Bij de vrijwillige AWBZ is er een positief resultaat geboekt. Wanneer kan de Kamer de uitkomsten krijgen van het onderzoek dat de minister instelt naar de mogelijkheden voor eventuele partners zonder zelfstandig recht op uitkering?

In de stukken heeft de minister geschreven dat de zorgverzekeraars grensarbeiders die in Nederland werken, niet mogen weigeren vanwege het feit dat zij in het buitenland wonen. Kan er tempo worden gebracht in het uitwerken van de desbetreffende wetgeving?

De Nederlandse grensarbeider die in Duitsland werkt, kan zich in Nederland niet voor de AWBZ verzekeren. Hij moet het risico zelf dragen. De Duitse ziektekostenverzekeraar vergoedt echter geen zorg in Nederland. Kan de minister dit probleem oplossen in overleg met haar Duitse ambtsgeenoot? Zo nee, is er dan de mogelijkheid dat deze grensarbeiders zich in Nederland aansluiten bij de vrijwillige AWBZ? Doen dergelijke problemen zich ook in de relatie met België voor?

De Stichting grensarbeid heeft laten weten dat in Nederland wonende en in België werkende grensarbeiders er flink op achteruitgaan door het nieuwe belastingverdrag en dat de beoogde compensatie geen echte compensatie is. Wat is de opvatting van de staatssecretaris hierover?

Wanneer zal de Kamer het verdrag voorgelegd krijgen ter ratificatie?

Tussen de grensarbeider die in België werkt en degene die in Duitsland werkt, is er sprake van ongelijkheid, bijvoorbeeld wat de aftrek van hypotheekrente betreft. Bespreekt de staatssecretaris van Financiën dit probleem met zijn Duitse collega? Komt er een soortgelijk belastingverdrag met Duitsland?

De heer **Van Dijke** (RPF/GPV) zegt dat hij bij het dossier van de grensarbeiders steeds de associatie met Rubik's Cube, de Hongaarse kubus, krijgt; als je denkt dat je aan de ene kant een probleem hebt opgelost, zie je dat er aan de andere kant weer een probleem is ontstaan. De Hongaarse kubus is nog wel kloppend te krijgen, maar dat lijkt bij dit dossier welhaast onmogelijk te zijn, temeer daar men in België in de gewesten verschillende belastingregimes wil doorvoeren. In de brief van 15 december 1999 van de voorganger van de huidige staatssecretaris van Financiën staat dat alleen via harmonisatie van belastingen uit de problemen kan worden gekomen en dat het ene fiscale stelsel het ideaalbeeld is. De heer Van Dijke voelt zich niet erg gelukkig bij zo'n visioen. Staat de staatssecretaris dit ideaalbeeld werkelijk voor ogen?

Het moet als een onvermijdelijk gegeven worden beschouwd dat er op individueel niveau altijd situaties blijven bestaan die door betrokkene als onrechtvaardig worden beschouwd. Ongelijkheid is inherent aan het fenomeen grensarbeid.

Voorzover de regering ernaar streeft een einde te maken aan de zogenaamde discoördinatie tussen belasting- en premieheffing en het bijbehorende tombola-effect, is het verbazingwekkend dat zij de materie niet integraal aanpakt. Een integrale benadering verdient de voorkeur, omdat daarmee de voor- en nadelen en de oplossingsrichtingen in de volle breedte kunnen worden beoordeeld. De fiscale omstandigheden kunnen toch niet volstrekt geïsoleerd worden bekeken van de sociale omstandigheden?

De staatssecretaris van SZW heeft in 1999 een poging gedaan de sociale problematiek in beeld te brengen. Daarbij heeft de staatssecretaris het steeds over «de door de grensarbeiders ervaren knelpunten». De heer Van Dijke is van oordeel dat het niet louter een ervaringsgegeven is, maar dat het wel degelijk knelpunten zijn.

Is het juist dat de commissie-Linschoten zich ook buigt over eventuele toekomstige individuele sociale knelpunten? Of richt de commissie zich vooral of uitsluitend op fiscale vraagpunten? Wat is de speelruimte voor de commissie om andere terreinen te verkennen? Er is kritiek geuit op de samenstelling van de commissie, in die zin dat belangrijke regio's er geen vertegenwoordiging in hebben. Kan dat nog gecorrigeerd worden?

Wat de fiscaliteit betreft vindt de regering gelijkheid op de werkvloer belangrijker dan gelijkheid in het woonland. Daarom wordt toepassing van het werklandbeginsel zo breed mogelijk nagestreefd. Dat heeft veel effecten op fiscaal terrein, zeker vanuit het gezichtspunt van de werkgever. Voor de Nederlandse werknemers pakt het echter in veel gevallen, zoals bij de aftrek van hypotheekrente, ongelukkig uit.

In het nieuwe belastingverdrag tussen België en Nederland moet het werklandbeginsel uitgangspunt zijn. Kunnen op grond van de verordening 1408/71 ook bilaterale verdragen worden afgesloten met toepassing van het woonlandbeginsel? Bestaat er wel voldoende zicht op het relatieve voordeel van de Nederlandse grensarbeiders? Uit de schriftelijke antwoorden valt immers af te leiden dat er grote verschillen bestaan tussen de socialeverzekeringsstelsels van Nederland, Duitsland en België. De conclusie van de regering dat een totale vergelijking van regelingen, heffingen en kosten voor medische zorg niet zo relevant is, is aanvechtbaar. Moet bijvoorbeeld, gelet op de enorme aanslag op het gezinsbudget, niet nader onderzocht worden of de Nederlandse grensarbeider in het buitenland duurder uit is dan in het eigen land? Het nieuwe regime voor werklozen, waarbij het werklandbeginsel zal worden toegepast, lijkt ook niet bepaald in het voordeel van de Nederlandse werknemer, die zijn kostbare WW-rechten verspeelt als hij in een ander land gaat werken. Komt de Nederlandse grensarbeider er al met al wel zo gunstig af als de regering stelt?

De Stichting grensarbeid is voorstander van een woonstaatheffing. De regering komt hierbij ook in de problemen, met name vanwege het voorstel van de werkgevers, de socialeverzekeringspremie in het werkland te laten betalen, overeenkomstig de wetgeving. De regering plaatst hier kritische kanttekeningen bij, maar laat het daar verder bij. Kan de regering niet steviger onderbouwen waarom zij hierin geen brood ziet?

Daar de zaak onder de rechter was, achtte regering het halverwege vorig jaar niet wenselijk, een standpunt in te nemen over de gevolgen voor Nederlandse ex-grensarbeiders wier Belgische ouderdomspensioen wordt omgezet van een gezinspensioen in een pensioen voor alleenstaanden. Heeft het Arbeidshof inmiddels een uitspraak gedaan en zo ja, wat zijn de consequenties ervan?

Wat de heffingskorting betreft krijgen de grensarbeiders naar eigen zeggen te weinig. Uit de schriftelijke gedachtewisseling kan men opmaken

dat de fracties een eventueel pleidooi voor een ruimhartiger toekenning aan grensarbeiders steunen. De argumenten die op dit punt door de Stichting grensarbeid naar voren zijn gebracht, zijn buitengewoon relevant. Kan de staatssecretaris hier een adequaat antwoord op geven?

De heer **De Wit** (SP) zegt dat het gaat om een buitengewoon ingewikkeld probleem. Vandaar dat hij het betreurt dat de regering niets ziet in een wetenschappelijk onderzoek naar het integrale probleem van de grensarbeiders. Ook is het jammer dat het rapport van de commissie-Linschoten er nog steeds niet is. Wanneer kan de commissie het rapport tegemoet zien?

Het is een goed, maar onrealistisch streven, zoveel mogelijk gelijkheid van de grensarbeider met zijn collega's en zijn burens te realiseren. Vandaar dat er allerlei regelingen en uitzonderingen op die regelingen zijn. Het grote aantal nog bestaande knelpunten laat zien dat die gelijkheid nog steeds niet bereikt is. De ultieme gelijkheid is onhaalbaar, zolang de fiscale en socialeverzekeringssystemen in de betrokken landen verschillend zijn. Het ziet er niet naar uit dat er in de nabije toekomst sprake zal zijn van harmonisatie. Het idee dat de werknemer qua lasten en werknemerspremies zo gelijk mogelijk uit moet zijn met zijn collega, wordt al snel ondergraven door het feit dat de belastingsystematiek in het woonland zeer verschillend is. Ten minste een deel van de belasting is gebonden aan de woonplaats, terwijl een ander deel is gebonden aan de consumptie in het woonland. Zowel in België als in Duitsland is de belastingmix van directe en indirecte belastingen niet gelijk aan die in Nederland, terwijl er daarnaast nog andere specifieke verschillen zijn die een oplossing behoeven in afzonderlijke verdragen. Wat is het oordeel van de regering over de problemen rond de gecombineerde heffingskorting?

De heer De Wit is van mening dat het het beste zou zijn een keuze te maken tussen het woonlandbeginsel en het werklandbeginsel. Een keuze voor het werklandbeginsel is moeilijk, tenzij men bereid is alle lokale belastingen en alle heffingen en belastingen op goederen af te schaffen. Bij een keuze voor het woonlandbeginsel bestaat er gelijkheid met de burens en met de partner. Bovendien ontvangt de grensarbeider bij werkloosheid ook nu al een uitkering uit het woonland en moet bij ziekte of arbeidsongeschiktheid de keuring plaatsvinden in het woonland. De volksverzekeringen worden ook uitgekeerd in het woonland. Aftrekposten als gevolg van het wonen in een land, kunnen alleen maar worden verrekend via de belastingplicht in hetzelfde land. Kiezen voor het woonlandbeginsel kan zonder verstoring van de arbeidsmarkt, indien de werkgever de werkgeverspremies betaalt conform het werkland. De reactie van de regering op dit idee van de Stichting grensarbeid is beneden de maat. Ziet de regering mogelijkheden dit idee nader te onderzoeken?

De heer **Vendrik** (GroenLinks) acht het een stap vooruit dat de VVD vandaag niet heeft gepleit voor een fiscaal concurrentiemodel, maar voor coördinatie.

Hij is van mening dat het bijna niet doenlijk is met de buurlanden een in alle opzichten zo neutraal mogelijk systeem te creëren. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de situatie die is ontstaan rond de hypotheekrenteaftrek. Nederlanders gaan in België wonen, maar blijven in Nederland werken. Volgens het werklandbeginsel krijgen zij recht op hypotheekrenteaftrek. Hoe waardeert de staatssecretaris van Financiën de situatie rond de hypotheekrenteaftrek? Wat vinden de Belgen van de gevolgen voor de Belgische woningmarkt? Wordt in het kader van het belastingverdrag met België een uitgebreide motivering gegeven van de keuze voor het werklandbeginsel boven het woonlandbeginsel? Moet de logische keuze voor het werklandbeginsel bij de werknemersverzekeringen automatisch doorwerken naar het fiscale werklandbeginsel? Hierbij moet ook rekening worden gehouden met het feit dat Nederland relatief hoge indirecte belastingen

kent. De lastenverschuiving per 1 januari jl. van directe naar indirecte belastingen heeft ook een flinke invloed op de positie van de grensarbeiders.

Met een uitgebreide motivering van de keuze voor het werklandbeginsel boven het woonlandbeginsel wordt niet alleen tegemoet gekomen aan de behoefte die bij de grensarbeiders bestaat aan een breed onderzoek, maar ook aan de behoefte van verschillende fracties in de Kamer. Wanneer zal overigens het rapport van de commissie-Linschoten verschijnen? Omdat het probleem van de grensarbeid zeer ingewikkeld is, is een strakke begrenzing in de onderwerpen, die de commissie aanpakt bepaald niet wenselijk.

De heer Vendrik steunt het pleidooi voor uitbouw van het steunpunt tot informatiepunt waar grensarbeiders alle informatie over sociale zekerheid, fiscaliteit en ziektekosten kunnen krijgen. Kan de regering ook een soort grensarbeidseffectrapportage toezeggen bij voorstellen die betrekking hebben op de sociale zekerheid of de fiscaliteit? Om het onderwerp grensarbeid voldoende body te geven in het kabinet, moet ook duidelijk zijn wie van de drie aanwezige bewindslieden de «chef grensarbeid» is.

In de Veegwet is geregeld dat voor de Belgische grensarbeider die in Nederland werkt, maar een partner in België heeft, de heffingskorting niet beperkt wordt tot het fiscale deel, maar dat ook het premiedeel wordt uitgekeerd. Dat is conform het advies van de commissie-Linschoten. Wat betekent dit voor de Nederlandse grensarbeiders? Voor die groep lijkt het probleem van de heffingskorting nog steeds te bestaan. Is de klacht die door de Nederlandse grensarbeiders is geuit, terecht? De splitsing van de heffingskorting in een premiedeel en een belastingdeel is weliswaar fiscaal-theoretisch erg netjes, maar vanuit het idee dat de heffingskorting de oude belastingvrije som vervangt, is het toch een merkwaardige regeling.

Mevrouw **Schimmel** (D66) constateert dat de staatssecretaris van SZW de uitgangspunten voor een keuze tussen het werkstaatbeginsel en het woonstaatbeginsel niet ter discussie wil stellen. Hij wimpelt ook heel erg gemakkelijk af dat er een diepgaande en wetenschappelijke studie moet plaatsvinden naar de positie van de grensarbeiders en naar de effecten die allerlei belastingen en socialeverzekeringsmaatregelen hebben. In zo'n studie kan gekeken worden naar meer elementen, naar alternatieven en naar meer structurele oplossingen in het grensarbeiderdossier. Wellicht zijn er ook in het rapport van de commissie-Linschoten enkele aanvullende elementen te vinden. Waarom zitten er eigenlijk geen Zeeuwen in die commissie?

In het Weekblad voor Fiscaal Recht, van 18 januari jl., noemt de heer Kavelaars veertien argumenten voor een woonstaatheffing, die volgens hem kwantitatief en kwalitatief superieur zijn aan de tegenargumenten. De regering staat op het standpunt dat de woonstaatheffing niet kan, omdat er Europese regels zijn die min of meer dwingend een keuze voor de werklandheffing voorschrijven. Binnen de EU is de woonstaatheffing evenwel ruim in de meerderheid. De werkgroep-Veil, ingesteld door de Europese Commissie, pleit ook voor een woonstaatbenadering, omdat die het beste aansluit bij het principe van de Europese binnenmarkt en omdat die niet-inwoners niet belemmert. Kan de regering een betere argumentatie voor haar keuze geven, bijvoorbeeld tijdens dit algemeen overleg of bij de goedkeuringswet voor het belastingverdrag Nederland-België? Een grenslandtoets is zeker de moeite van het overwegen waard. Omdat de voorlichting beter moet, moet er een integraal steunpunt komen voor de grensarbeiders, misschien niet alleen in Heerlen, maar ook in Zeeuws-Vlaanderen.

Mevrouw Schimmel is van oordeel dat het kabinet bereid moet zijn het AOW-gat over de periode 1957–1980 voor vrouwen van grensarbeiders te dichten. Is het kabinet bereid de korting over die periode te corrigeren?

De Belgische loopbaanonderbrekingsvergoeding is blijkbaar niet exporteerbaar. Wil het kabinet hierover met de Belgische regering overleggen en wil het kabinet, in afwachting van het overleg, alvast aan Nederlandse ingezetenen met een baan over de grens deze rechten toekennen? Wordt er op grond van artikel 17 van de verordening 1408/71 iets gedaan met de geringfügige Beschäftigung, waardoor uitzonderingen mogelijk zijn?

Kan er wat de vrijstelling van de verzekeringsplicht volksverzekeringen betreft worden gekeken naar het nettoniveau van de buitenlandse uitkering? Is de staatssecretaris van SZW van plan hier iets aan te doen?

Over de groep grensarbeiders die in Duitsland of België wonen en in Nederland werken, of Nederlanders die naar Duitsland of België verhuisd zijn, maar in Nederland blijven werken en die een inkomen hebben dat boven de ziekenfondsgrens ligt, heeft de minister van VWS geschreven dat zij een wetsvoorstel zal voorbereiden waarin geen woonplaatsseis meer wordt gesteld. Is er al uitsluitel te geven over het onderzoek naar de meeverzekering voor de AWBZ?

De Vereniging van Europese grenslandbewoners haalt het probleem van de ziekenfondsverzekering voor grensarbeiders van 65 jaar en ouder nog een keer aan. Door de verhoogde ziekenfondspremie, zonder fiscale compensatie, zijn de grensarbeiders in de problemen gekomen. Wat vindt het kabinet van het idee van de vereniging om een premie van 1,3% te heffen over het Duitse pensioen? De vereniging acht het argument van een aanzuigende werking niet echt overtuigend.

Antwoord van de regering

De **staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid** sluit zich aan bij de opvatting dat het gaat om een ingewikkeld probleem, temeer daar er niet een verschil is met één systeem, maar met twee systemen. De systemen in België en Duitsland verschillen sterk van elkaar. Nederlandse grensarbeiders werken in België meestal onder de zogenaamde grensarbeidersregeling. Zowel voor kostwinners als alleenstaanden ligt voor hen in alle inkomensgroepen het netto-inkomen doorgaans fors hoger dan voor een werknemer met een gelijk bruto-inkomen die in Nederland woont en werkt. Grensarbeiders die in Duitsland werken en kostwinner zijn, hebben een hoger netto-inkomen dan vergelijkbare werknemers in Nederland, zeker als het om de hogere inkomens gaat. Voor alleenstaande grensarbeiders die in Duitsland werken, ligt het netto-inkomen wat lager dan voor een werknemer in Nederland. In Duitsland liggen de gemiddelde lonen evenwel ongeveer 10% hoger dan in Nederland. Grosso modo is er dus niet sprake van een ongunstig bruto-nettotraject voor de grensarbeiders. Dit neemt niet weg dat er hier en daar knelpunten bestaan. Het kabinet heeft de commissie-Linschoten ingesteld om die knelpunten nader te bezien. Er wordt door geen enkel ministerie op de rem getrapt in relatie tot de werkzaamheden van deze commissie. De commissie is ook niet erg beperkt in haar taakopdracht. De commissie brengt naar verwachting eind maart haar rapport uit. Snel daarna zal de staatssecretaris een reactie op het rapport naar de Kamer sturen. Omdat de commissie-Linschoten nog een advies uitbrengt over het AOW-probleem over de periode 1957–1980, neemt de staatssecretaris hierover nog geen definitief standpunt in. Van de grensarbeiders die voor 1980 in het buitenland werkten, maar in Nederland zijn blijven wonen, hebben de partners geen AOW-rechten opgebouwd. Is de individualisering van de AOW, die in de jaren tachtig is doorgevoerd, een reden om AOW-rechten over de periode 1957–1980 in het leven te roepen? De niet-geïndividualiseerde AOW-systematiek had als voordeel dat een gehuwde vrouw die in Nederland werkte, niet premieplichtig was. Ook moet men zich afvragen in hoeverre het nu gaat om een grote sociale nood. Degenen die in Duitsland of België werkten, bouwden op basis van hun

loon een geheel pensioen op. Dat pensioen is overdraagbaar bij het overlijden van de grensarbeider. De betreffende partners van grensarbeiders zitten dus niet in de situatie dat zij geen inkomsten uit pensioen genieten. Mocht uit bepaalde brieven blijken dat deze situatie anders ligt, dan zal de staatssecretaris deze brieven uiteraard bestuderen. Overigens is het hem nog niet helemaal duidelijk om hoeveel mensen en om welke bedragen het bij dit probleem gaat. Voorlopige inzichten geven aan dat het om 15 000 mensen gaat. De kosten lopen al snel op tot 50 mln. à 60 mln. gulden. Omdat het kabinet geen groot sociaal onrecht ziet in dezen, is het nog niet bereid om met terugwerkende kracht tot een tegemoetkoming te komen. Bovendien wil het kabinet geen precedent scheppen in relatie tot andere wetten.

Het probleem van de wachtgeldten voor ambtenaren en onderwijsgevenenden die als grensarbeider in Nederland werken, maar in België of Duitsland wonen, is nieuw voor de staatssecretaris. Omdat hij nu geen adequate reactie op het probleem kan geven, zal hij dat doen in de brief naar aanleiding van het rapport van de commissie-Linschoten.

De gedachte om de voorlichting aan grensarbeiders over sociale verzekeringen, fiscaliteit en ziektekostenverzekeringen achter één loket te brengen spreekt de staatssecretaris zeer aan. Dit vergt wel overleg met onder andere de Sociale verzekeringsbank. Wellicht kan het loket ergens in de grensstreek bij een CWI worden geplaatst. De staatssecretaris zegt toe de commissie nog vóór de zomer te berichten over de uitkomsten van een en ander.

Vanwege het feit dat sommige buitenlandse uitkeringen netto worden uitgekeerd, is er het probleem dat mensen met een buitenlandse uitkering soms wat minder makkelijk voor de vrijstelling van de verzekeringsplicht volksverzekeringen in aanmerking komen. Het is heel lastig om een netto-nettovergelijking te maken, want daartoe moet de Sociale verzekeringsbank het bruto-nettotraject van alle buitenlandse uitkeringen bekijken. Als de brutogrens van de regeling wat lager wordt gelegd of als de uitkering pro forma wordt gebruteerd, bestaat er het risico dat mensen uiteindelijk onder de bijstandsgrens komen, waardoor zij moeten aankloppen bij de bijstand. Omdat het ook voorkomt dat de betreffende mensen zich weer vestigen in Nederland, maar niet op tijd doorhebben dat de vrijstellingsregeling bestaat, meldt men zich vaak niet op tijd aan. De staatssecretaris is bereid de aanmeldingstermijn voor de vrijstelling te verruimen tot één jaar. Op die manier kan men met terugwerkende kracht, een jaar terug, in aanmerking komen voor de vrijstelling. Overigens geldt dat mensen die een uitkering hebben die in de buurt van de 70% ligt, een dusdanig laag inkomen hebben dat het verzekerd zijn voor de AOW altijd voordeliger is, en dat de commissie-Linschoten zal adviseren over deze materie.

Bij Lufthansa gaat het om een privé-pensioen, dat door de Duitse staat is gegarandeerd. De vrijstellingsregeling geldt niet alleen voor grensarbeiders, maar voor iedereen die zich in Nederland vestigt. Bij de beoordeling van de vraag wat wel of niet veilig is, hanteert de staatssecretaris een strikte grens, namelijk dat het om een wettelijke uitkering moet gaan. Hij is wel bereid te bekijken of hij een juridische waterscheiding kan aanbrengen in wel of niet door de staat gegarandeerde voorzieningen. Er is niet gekeken naar de regionale samenstelling van de commissie-Linschoten. Ook zonder eventuele Zeeuwse inbreng kan de commissie-Linschoten tot een afgewogen oordeel komen. Het kabinet is in dit stadium niet bereid nog iemand toe te voegen aan de commissie.

Als het gaat om een werknemersverzekering, is het logisch dat men verzekerd is in het land waar men werkt. Op het terrein van de sociale zekerheid is het werklandbeginsel heel hard vastgelegd in verordening 1408/71. Het is niet mogelijk via bilaterale verdragen daarvan af te wijken. De staatssecretaris heeft er geen behoefte aan in Europees verband een kansloze kruistocht te houden voor het woonlandbeginsel.

In de zaak die voor het Arbeidshof speelt en die door mevrouw Schimmel

is genoemd, is nog geen uitspraak gedaan en daarom is het nog niet mogelijk te bepalen of er consequenties aan verbonden zijn.

Als er bij wetsvoorstellen te veel toetsen moeten worden uitgevoerd, wordt dat instrument waardeloos. Als er een grenslandtoets wordt toegevoegd, neemt de toetsinflatie toe. De staatssecretaris gaat ervan uit dat een grenslandtoets niet nodig is, als kabinet en Kamer hun werk goed en zorgvuldig doen en de positie van de grensarbeiders niet uit het oog verliezen. Daar komt bij dat de omvang van het probleem relatief gering is, vergeleken bij andere fiscale en socialezekerheidsproblemen. Gaat het evenwel om wetgeving waarbij het evident is dat er belangen van grensarbeiders in het geding kunnen zijn, dan is het kabinet graag bereid om in een apart hoofdstuk aandacht te besteden aan de gevolgen voor de grensarbeiders.

De **staatssecretaris van Financiën** is verheugd over het pleidooi van de VVD-fractie voor een milde vorm van belastingcoördinatie in Europa. De belastingverdragen met België en Duitsland vormen nog onderwerp van bespreking met die landen. Met name rond de uitkomsten van onderhandelingen met België was het van belang, al in een vroeg stadium duidelijkheid te verschaffen over enkele punten, omdat er anders veel en onnodige onrust zou ontstaan. Een overstap van het woonstaatbeginsel naar het werkstaatbeginsel kan problemen met zich meebrengen voor mensen met specifieke aftrekposten, waaronder de hypotheekrenteaftrek. In de onderhandelingen rond het verdrag is daarom de specifieke compensatieproblematiek meegenomen. Dat betreft niet alleen een compensatieregeling die ten doel heeft via een soort schaduw-aftrekposten de baten toch terecht te laten komen bij de grensarbeiders, maar ook een meer specifieke compensatieregeling die zich richt op de groep mensen die er na invoering van het verdrag boven bepaalde grenzen op achteruit zou gaan.

Het is de staatssecretaris niet mogelijk specifieker in te gaan op problemen van diverse groepen. Hij hoopt aan het einde van het eerste kwartaal of het begin van het tweede kwartaal van 2001 in de ministerraad besluitvorming over het verdrag met België te plegen. Na advisering door de Raad van State zal het verdrag medio 2001 openbaar worden. Omdat naar verwachting de commissie-Linschoten haar rapport iets eerder uitbrengt, is het aan de Kamer om te bepalen of zij het debat over het rapport wil laten wachten op openbaarwording van het belastingverdrag met België.

De besprekingen met Duitsland verlopen anders, omdat er met Duitsland al een belastingverdrag ligt, gebaseerd op het werkstaatbeginsel. De compensatieproblemen zijn in dit geval van een andere aard, omdat niet wordt overgeschakeld van het woonstaatbeginsel naar het werkstaatbeginsel. Dit neemt overigens niet weg dat ook in deze onderhandelingen wordt uitgegaan van gelijkheid met collega's en burens. De staatssecretaris hoopt dat de ambtelijke onderhandelingen over het verdrag aan het einde van 2001 afgerond zijn.

De staatssecretaris is de laatste maanden niets gebleken van ontwikkelingen in België die nopen tot het aanbrengen van veranderingen in hetgeen tot nu toe is overeengekomen. Dat geldt ook voor een voorgenomen verschuiving van de fiscaliteit in België richting gewesten. De staatssecretaris zegt toe nog eens te laten nagaan of er redenen zijn opnieuw te praten over de consequenties van voorgenomen maatregelen in België.

Politieke noch ambtelijke vertegenwoordigers van de Belgische regering hebben zich bij het ministerie van Financiën gemeld met enigerlei klacht over de fiscale regelingen die Nederland heeft op het gebied van de hypotheekrenteaftrek. De regeling die het mogelijk maakt om, als aan diverse voorwaarden is voldaan, hypotheekrenteaftrek te claimen, ook als

het huis in een ander land dan Nederland is gekocht, is bovendien min of meer rechtstreeks het gevolg van Europese rechtspraak.

Zolang er verschillende fiscale en socialezekerheidsstelsels zijn in Europa, is het bijna onmogelijk om grensarbeiders gelijk te behandelen aan hun collega's in het werkland en de burens in het woonland. Er zijn echter ook allerlei redenen om niet te streven naar één fiscaal stelsel in Europa. De consequentie hiervan is dat er altijd een evenwicht gezocht moet worden tussen beide benaderingen.

Bij de totstandkoming van de nieuwe Wet op de inkomstenbelasting is zeer nadrukkelijk gelet op de consequenties voor de grensarbeiders. Het is echter niet doenlijk bij zo'n grote systeemverandering de effecten voor grensarbeiders tot het enige ijkpunt te maken. Zijn er bij wetsvoorstellen aspecten in het geding die relevant zijn voor de grensarbeiders, dan wordt daar natuurlijk veel aandacht aan geschonken.

In fiscaal-theoretisch opzicht is het toegestaan te kiezen voor het werklandbeginsel dan wel het woonlandbeginsel. Er kan een hele serie argumenten gevonden worden die pleiten voor het woonlandbeginsel, maar er is ook een serie argumenten voor het werklandbeginsel. Bij de afweging van de argumenten moet ook worden gekeken naar de inkomenspolitieke uitwerking. Kiest men voor de belastingheffing voor het ene beginsel en voor de sociale zekerheid voor het andere, dan ontstaan er moeilijk uit te leggen en te coördineren inkomenseffecten. Niemand is er voorstander van de fiscaliteit en de sociale zekerheid te regelen op basis van een verschillend beginsel. Gegeven het feit dat er geen keuze is op het terrein van de sociale zekerheid, is het logisch het beginsel te volgen dat voor de sociale zekerheid geldt, dus het werklandbeginsel.

De staatssecretaris wijst erop dat hij niet in detail op de hoogte is van het voorstel van de Stichting grensarbeid voor een verrekeningssystematiek. Het is waarschijnlijk vrij moeilijk om binnen één fiscaal systeem of één socialezekerheidssysteem met iedereen op individuele basis zaken te doen en via allerlei vereveningssystemen met één groep op een meer collectieve basis. Omdat hij de precieze inhoud van het voorstel niet kent, zegt hij toe dat er bij de eerstvolgende gedachtewisseling over de problematiek van de grensarbeiders een reactie ligt op het voorstel van de stichting.

In de Veegwet is voor een groep grensarbeiders een specifieke handreiking gedaan. Als er voor deze groep niets gedaan was, zou zij erop achteruitgegaan zijn in het kader van de belastingherziening. Wellicht is er nu nog een groep die niet in dezelfde mate van de herziening profiteert als andere Nederlanders die geen grensarbeider zijn, maar bij die groep is er geen sprake van een achteruitgang, doch van een geringere vooruitgang. Overigens komt het ook voor dat grensarbeiders bij bepaalde operaties wat meer voordelen hebben dan andere werknemers. Bij andere operaties hebben zij dan weer wat minder voordelen. De staatssecretaris is van mening dat hierin een goede balans moet worden gevonden.

Bij detachering van meer dan 183 dagen is het mogelijk dat belasting- en premieheffing uit elkaar lopen. Tot nu toe hebben het ministerie niet of nauwelijks signalen bereikt dat dit een groot probleem geeft. Als er toch dergelijke signalen binnenkomen, is de staatssecretaris zeker bereid een adequate oplossing te zoeken. Overigens kan dit probleem niet unilateraal geregeld worden. Mocht er zonder problemen toestemming worden verkregen om de zaak direct te regelen, dan is dat uiteraard een goede zaak. Roept het evenwel een langdurig proces op, dan wordt de prioriteitsstelling vooral bepaald door het feit dat er nog geen groot praktisch probleem lijkt te zijn.

Het nieuwe regime rondom het wereldinkomen betekent geen belemmering voor het vrije verkeer van werknemers binnen Europa. Tegenover een zekere gelijkheid aan de uitkeringskant, stond tot 1 januari 2001 een zekere ongelijkheid aan de premieheffingskant. Inwoners van Nederland waren premieplichtig over hun wereldinkomen en niet-inwoners alleen over hen

in Nederland verdiende inkomensbestanddelen. Dat verschil is per 1 januari 2001 ongedaan gemaakt. Nu zijn ook niet-inwoners premieplichtig over hun gehele wereldinkomen. Deze wijziging is overigens mede op aanbeveling van de commissie verzekeringsaangelegenheden ingevoerd.

De **minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport** zegt dat het wetgevingstraject zo ver is gevorderd dat naar verwachting de WTZ op 1 januari 2002 wordt opengesteld voor grensarbeiders. Dat kon niet een jaar eerder, omdat de geesten toen nog niet rijp waren. Er was sprake van een stijging van de omslagbijdrage WTZ. De verantwoordelijke instantie was van mening dat het op de huidige titel niet zou kunnen. In het kader van de Europese regelgeving wordt daar nu anders over gedacht.

Omdat de WTZ een vorm van regulering van de particuliere verzekeringsmarkt is, is er geen titel om de WTZ tot sociale ziektekostenverzekering te verklaren. Als er in het kader van de herziening van het verzekeringsstelsel voor iedereen een basisverzekering beschikbaar komt, kan dat de problemen voor de grensarbeiders oplossen, onder de voorwaarde dat zo'n verzekering zodanig vorm krijgt dat de Europese socialezekerheidsverordening daarop van toepassing verklaard kan worden.

Overigens heeft Brussel bericht dat de WTZ eigenlijk niet door de beugel kan, omdat het gaat om een particuliere verzekering, waar de overheid niet allerlei ingrepen op mag toepassen waardoor de verzekeraar geen enkel risico meer loopt. Omdat men weet dat er aan een stelselherziening wordt gewerkt, ziet men de zaak echter nog even door de vingers. Dit punt komt zeker aan de orde in de notitie die de Kamer nog voor de zomer bereikt over ideeën voor de stelselherziening.

Het is mogelijk zorg over de grens in te kopen. Dat gebeurt ook regelmatig. Niet iedere zorgverzekeraar is er even royaal mee, maar een verzekerde kan de verzekeraar er wel degelijk op aanspreken. De verzekeraar kan het niet weigeren.

Gevraagd is of en zo ja, wanneer partners zonder zelfstandig recht op een uitkering terecht kunnen in de vrijwillige AWBZ. Over deze kwestie wordt op het departement een aanvraag voor een uitvoeringstoets voorbereid, die zo snel mogelijk naar de Sociale verzekeringsbank en het College van zorgverzekeringen gaat. Hierbij gaat het vooral de vraag wat het gaat kosten en of er wellicht een minimumpremie moet worden ingevoerd. De minister zegt toe een afschrift van de aanvraag voor de uitvoeringstoets toe te sturen aan de Kamer.

Op grond van het arrest-Molenaar moet een Duitse verzekeraar zorg in Nederland vergoeden. Het gaat dan om het verstrekken van de geldmiddelen waarmee de zorg in Nederland kan worden ingekocht. Die verzekeraar mag dat dus niet meer weigeren. De minister zegt toe dat zij een afschrift van het arrest aan de Kamer zal zenden.

De minister verklaart dat er in België en Duitsland sprake is van verstrekking in natura. In België kent men bovendien het zogenaamde remgeld, dat voor sommige verstrekkingen flink kan oplopen. Dit betekent dat grensarbeiders voor dezelfde zorg in België duurder uit zijn dan in Nederland. Overigens wordt zowel in Nederland als in België gewerkt aan een stelselwijziging. Mochten het ministerie brieven bereiken over individuele gevallen waarin zich dramatische situaties voordoen, dan is het ministerie

bereid om te bekijken of daaraan iets te doen is. Tot nu toe zijn dergelijke brieven niet bekend bij het ministerie.

De voorzitter van de vaste commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid,
Terpstra

De voorzitter van de vaste commissie voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport,
Essers

De griffier van de vaste commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid,
Nava